

Gaslighting Democracy in the Western Balkans:

Why Jettisoning Democratic Values is Bad for the Region and the Liberal World

**Executive Summary & Recommendations –
in Albanian, B/C/M/S, Macedonian**

DPC Policy Paper

by Kurt Bassuener, Valery Perry, Toby Vogel, Bodo Weber

Sarajevo, Brussels, Berlin

March 2023

A report from
Democratization Policy Council

Authors: Kurt Bassuener, Valery Perry, Toby Vogel, Bodo Weber

Sarajevo, Brussels, Berlin

March 2023

This report was made possible with support from the Rockefeller Brothers Fund. The opinions and views of the authors do not necessarily state or reflect those of the Fund.

TABLE OF CONTENTS

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE	1
REKOMANDIME – POLITIKA DHE PROGRAMATIKE	2
IZVRŠNI SAŽETAK	4
PREPORUKE – POLITIČKE I PROGRAMSKE.....	5
ИЗВРШНО РЕЗИМЕ	7
ПРЕПОРАКИ – ВО ОДНОС НА ПОЛИТИКИ И ПРОГРАМИ	8

Manipulimi i demokracisë në Ballkanin Perëndimor:

Pse hedhja poshtë e vlerave demokratike është e dëmshme për rajonin dhe botën liberale

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE

Samiti i dytë për Demokraci (29-30 mars) do të zhvillohet në një mjedis krejt të ndryshëm për dallim nga Samiti i parë në dhjetor të vitit 2021. Pushtimi brutal dhe i paprovokuar i Rusisë ndaj Ukrainës ka shtyrë Perëndimin t'i bashkohet kauzës për mbrojtjen e demokracisë dhe lirisë kundër fuqive armiqësore autoritare. Një valë solidariteti karshi Ukrainës ka përfshirë jo vetëm qeveritë e botës perëndimore, por gjithashtu edhe popujt e saj. Ukraina po furnizohet me armë për ta mbrojtur popullin dhe të rimarrë territorin e saj. Veç kësaj, Bashkimi Europian i ka ofruar Ukrainës anëtarësim në BE – sikundër edhe Moldavisë dhe Gjeorgjisë – duke ndryshuar kështu politikën e vjetër shumëdekadëshe.

Sidoqoftë, ky rikthim i politikës kah vlerat e demokracisë dhe lirisë nuk ka prekur Ballkanin Perëndimor, ku ShBA-ja, BE-ja dhe të tjerët po ndjekin politika transaksionale, të papërqendruara te vlerat, në kontrast të ashpër me qëndrimin e tyre ndaj Ukrainës. Këto politika cinike s'janë veç hipokrite – në fund të fundit, janë kundërproduktive nëse qëllimi është siguria gjithëpërfshirëse në një Europë të tërë, të lirë dhe paqësore. Perëndimi nuk mund të mbrojë demokracinë në shtëpi ose të ruajë energjinë për sfidat e paraqitura nga kundërshtarët gjeopolitikë, Rusia dhe Kina, duke përqafuar autokratët dhe oligarkët në Ballkan, rajoni ku Perëndimi ka më shumë ndikim sesa në çdo vend tjetër të botës.

Politika aktuale e Perëndimit në Ballkanin Perëndimor është krejtësisht në kundërshtim me vlerat liberale demokratike dhe angazhimet e tjera të proklamuar. Ende më keq, po punon në mënyrë aktive kundër aleatëve më të fortë të Perëndimit për vlerat në rajon, duke i irrituar, demotivuar dhe shtyrë ata drejt largimit. Kjo politikë i konvenon BE-së, veçanërisht Gjermanisë, e cila pranon çdo vit dhjetëra-mijëra qytetarë të rajonit, nga më të arsimuarit dhe më liberalët, dhe i paguan fare pak, gjë që i lejon asaj të mbajë pretendimin se gjashtëshja e Ballkanit Perëndimor është në një rrugë të mbarë drejt anëtarësimit. Kjo politikë i konvenon edhe ShBA-së ndërsa ndjek strategjinë e vet rajonale të paqësimit – me jehonat e gjeopolitikës së Luftës së Ftohtë që u përdorën në Amerikën Latine në vitet 1970 dhe 1980 – që mbështetet në përkrahjen e udhëheqësve joliberalë në Serbi dhe gjetkë, në kurriz të zhvillimit demokratik. Kjo u përshtatet edhe elitave lokale, pasi ata që mbesin prapa janë më të varur, më tradicionalë, më pak të lidhur me vlerat demokratike dhe më kollaj të kontrolluar nëpërmjet patronazhit dhe frikës. Rezultati është se optimizmi dhe shpresa për të ardhmen janë zhdukur për qytetarët e shumicës së këtyre vendeve – përjashto këtu Shqipërinë dhe Kosovën.

Këto rezultate të një politike perëndimore të pabazuar në vlera u trajtësuan në hulumtimin për këtë raport, që bazohet në një turne në gjashtë vendet e rajonit, në shkurt-mars të vitit 2023, dhe në intervistat me dhjetëra aktivistë civilë, analistë, gazetarë dhe kështu me radhë. Raporti ofron një perspektivë nga poshtë-lart mbi qasjen e politikës së Perëndimit karshi rajonit. Aktivistët nga rajoni herë pas here na pyetën pse ne – ShBA-ja, BE-ja, Britania e Madhe dhe demokracitë e tjera të qëndrueshme – rreshtohemi krahi liderëve në Ballkan që më së paku ndajnë vlera demokratike dhe lëmë në baltë partnerët tanë të cilët besojnë në vlerat perëndimore. Në anën tjetër, këta aleatë dekurajohen nga tendencat e donatorëve për

tu fiksuar në fusha specifike që ju intereson atyre (aktualisht, “ndikimi malicioz” dhe “dezinformimi”; më parë “qëndrimi kundër ekstremizmit të dhunshëm” dhe “media e pavarur”) dhe vëmendja e pakët që u kushtohet komuniteteve jashtë kryeqyteteve të tyre. Ky fokusi i donatorëve në projekte e lufton koherencën strategjike në luftën për përparimin shoqëror në rajon, duke përshpejtuar kështu procesin e shndërrimit të shoqërisë civile në një ofrues të shërbimeve transaksionale të shkëputur nga popullsia. Kjo përmbledhje e politikave ofron disa rekomandime thelbësore se si demokracitë në rajon mund të ndryshojnë kursin para se të jetë tepër vonë.

REKOMANDIME – POLITIKA DHE PROGRAMATIKE

Rimendimi dhe rivendosja e politikave: Një rivlerësim i përgjithshëm i politikës së botës demokratike ndaj Ballkanit Perëndimor – në tërësi dhe për secilin vend – është tejet i vonuar. Perëndimi nuk mund të mbrojë demokracinë në shtëpi ose të ruajë energjinë për sfidat e paraqitura nga kundërshtarët gjeopolitikë, Rusia dhe Kina, duke përqaftuar autokratët dhe oligarkët në Ballkan. Organet ligjvënëse janë kanali më premtues për të nxitur një rishikim dhe rivendosje të tillë, pasi do të dritëzonte një shqyrtim parlamentar të politikave të dështuara. Legjislativi duhet të bëjë më shumë nga ç’ka bërë për t’u angazhuar me aleatët e vlerave të dëshmuara në gjashtëshen e Ballkanit Perëndimor, veçanërisht jashtë kryeqyteteve, për t’i informuar lidhur me rishikimet e politikave strategjike dhe rekomandimet karshi drejtuesve për një rivendosje të re të politikave. BE-ja duhet të ngulmojë në këtë pikë, pasi qëndrimi aktual do të pengonte realizimin e premtimit të zgjerimit për rajonin dhe vetë BE-në.

Zëvendësimi i zbutjes taktike të joliberalizimit me përqaftimin strategjik të liberalizimit: Pavarësisht kritikave të shumta të politikës perëndimore që kemi dëgjuar, asnjë bashkëbisedues i vetëm s’i bëri thirrje BE-së, ShBA-së apo të tjerëve, që t’u drejtohen më butë qeverive lidhur me qëllimet e integritit në BE. Bashkëbiseduesit shprehën zhgënjimin dhe zemërimin që vlerat e pretenduara demokratike, në rastin më të mirë, dukej të ishin një mendim i hedhur mënjanë. Kjo minon vlerat e aleatëve dhe nxit akterët joliberalë të etiketojnë Perëndimin si hipokrit. Perëndimi duhet të promovojë vlerat e veta demokratike, sundimin e ligjit dhe dinjitetin njerëzor me të njëjtin vetëbesim që akterët joliberalë shfaqin në promovimin e agjendave të tyre, duke mbështetur qytetarët dhe grupet që punojnë për këto vlera si aleatët e vlerave të vërteta në rajon. Mbajtësit e agjendave dhe vizioneve joliberales punojnë dhe mësojnë nga njëri-tjetri; ata me vlera liberale duhet ta bëjnë më efektivisht të njëjtën gjë.

Transparenca e tërësishme e të gjitha fondeve që u shkojnë qeverive: Ekzistonte një bindje e thellë nga ana e akterëve të shoqërisë civile se qeverive të tyre iu dha çek i bardhë në drejtim të financimit për reformat e supozuara dhe zhvillimin e infrastrukturës. Qeveritë dhe donatorët që proklamojnë nevojën për llogaridhënie ligjore, politike dhe personale, duhet që së pari ta demonstrojnë atë vetë. Varrezat e projekteve të braktisura dhe fondeve të munguara të donatorëve janë vërtet befasuese. Hetimi legjislativ për projekte të tilla, financimi dhe mospajtimi nuk janë të nevojshme vetëm për të rivendosur besimin popullor në gjashtëshen e Ballkanit Perëndimor, por po ashtu për të ruajtur besimin te taksapaguesit e vendeve donatore. E gjithë ndihma e huaj për qeveritë duhet të jetë transparente dhe e qasshme online

për qytetarët. Tutje, çfarëdo kërkese raportimi e bërë ndaj OShC-ve duhet të zbatohet edhe për qeveritë.

Pranimi i faktit se Shqipëria është ndryshe: Shqipëria, ndërkohë që vuan nga shumë prej sindromave të njëjta që venerohen gjetkë në rajon, gëzon një dinamizëm të ndryshëm popullor dhe besnikëri karshi konceptit të vlerave demokratike, shtoja kësaj edhe rreshtimin e thellë krah Perëndimit. Shqipëria vuan nga fakti se grumbullohet te “gjashtëshja e Ballkanit Perëndimor” se ashtu i shkon përshtati BE-së dhe mund të argumentohet se grupimi i saj me vendet e pasluftës të ish-Jugosllavisë (përfshirë nismën e dëmshme Ballkani i Hapur) mund ta pengojë pa nevojë avancimin dhe zhvillimin e Shqipërisë.

Suksesi demokratik varet nga lokalja dhe periferikja: Duke pasur parasysh fuqinë e centralizuar dhe të personalizuar të pushtetit që gëlon gjithandej rajonit, është thelbësore të rikalibrohet politika e përqendruar në kryeqytet (përfshirë këtu edhe organizatat donatore). Detyrimi i llogaridhënies mbi pushtetin politik – dhe dhënia udhë e qytetarëve për fuqizim – kërkon mundësi të disponueshme gjithandej vendit. Lokalitetet mund të jenë laboratorë të demokracisë vetëm nëse çlirohen nga partitokracia (partitë politike si udhëheqje primare) dhe vertikaltetit i pushtetit. Për më tepër, ndërkohë që pothuajse të gjithë të intervistuarit folën për ikjen e vazhdueshme të trurit/aseteve njerëzore, shumica vunë re se po të ishte e mundshme një jetë dinjitoze (përfshirë këtu shërbimet bazë si arsimi dhe kujdesi shëndetësor) shumë prej tyre do të zgjidhnin të qëndronin dhe jo të largoheshin.

Shoqëria civile të shihet si partner vlerash dhe jo si zbatues teknik i shërbimeve: Akterët e shoqërisë civile vlerësoan ata pak donatorë (EFB, EED, NED dhe RBF u përmendën si dhe donatorë/partnerë tjerë më të vegjël) që sigurojnë fonde bazë/grante institucionale dhe jo projekte, iu mundësojnë shoqërisë civile të bëjnë punën që parapëlqejnë në vend se të menaxhojnë vazhdimisht projekte në ndryshim e sipër sipas tekeve të donatorëve. Raportimi duhet të jetë proporcional dhe në përputhje me atë që pritet nga qeveritë. Dëshira për të minimizuar dokumentacionin dhe për të mbështetur “pronësinë” ushqen centralizimin dhe forcimin e strukturave ekzistuese të pushtetit në qendra. Në vend të kësaj, një bord këshillues qytetar i vlerësuar rregullisht duhet të këshillojë në raport me politikën dhe programimin, si dhe të konsultohet me të njëjtën frekuencë, vrull dhe respekt të njëjtë si ai që u jepet institucioneve (pra, të mos ketë veç konsultime vjetore).

Zaluđivanje demokratije na zapadnom Balkanu:

Zašto je odbacivanje demokratskih vrijednosti loše za region i za liberalni svijet

IZVRŠNI SAŽETAK

Drugi *Samit za demokratiju* (29-30 mart) se odvija u radikalno drugačijem kontekstu u odnosu na prvi *Samit* iz decembra 2021. godine. Brutalna i neisprovocirana invazija na Ukrajinu je podstakla Zapad da se udruži s motivom odbrane demokratije i slobode nasuprot neprijateljski nastrojenim autoritarnim silama. Talas solidarnosti s Ukrajinom zapljusnuo je ne samo vlade na Zapadu, nego i stanovništvo zapadnih zemalja. Oružje se doprema u Ukrajinu kako bi mogla odbraniti svoj narod i povratiti svoje teritorije, a Evropska unija je proširila ponudu članstva na ovu zemlju, kao i na Moldaviju i Gruziju, čime se odmakla od svoje višedecenijske politike.

Međutim, ovo temeljno mijenjanje postavki u smjeru vrijednosti demokratije i slobode nije doprlo do zapadnog Balkana gdje SAD, EU i drugi s još većom žestinom vode transakcione politike lišene svih vrijednosti, u iritantnom kontrastu s vlastitim stavom prema Ukrajini. Ove cinične politike nisu samo licemjerne – one su u konačnici i kontraproduktivne ako je cilj obuhvatna sigurnost u Evropi, cijeloj, slobodnoj i mirnoj. Zapad ne može zaštititi demokratiju u svom domu, ili očuvati mjeru postupanja u odnosu na izazove koje postavljaju geopolitički suparnici Rusija i Kina, tako što će prigrliti autokrate i oligarhe Balkana, gdje Zapad ima više poluga za djelovanje nego bilo gdje drugdje na svijetu.

Trenutna politika Zapada prema zapadnom Balkanu stoji u potpunoj antitezi liberalnim demokratskim vrijednostima i drugim proklamovanim posvećenostima. Još gore, aktivno radi protiv najснаžnijih saveznika Zapada kada su u pitanju vrijednosti u regiji, čime ih frustrira, demotivira i tjera da traže izlaz. Ovo sve je u korist EU, naročito Njemačke, koja svake godine prima hiljade najobrazovanijih, najviše motivisanih i liberalno orijentisanih građana iz regije kao jeftinu radnu snagu, a istovremeno dozvoljava da se održava iluzija da je šest zemalja zapadnog Balkana na čvrstom putu pristupanja. Ovo odgovara i interesima SAD jer je na tragu američke strategije pacifikacije u regiji, uz eho geopolitike iz doba Hladnog rata kakva je korištena u Latinskoj Americi 1970-ih i '80-ih, a kakva se uzda u podržavanje antiliberalnih lidera u Srbiji i drugdje, sve na štetu demokratskog razvoja. Ovo odgovara i lokalnim elitama jer su oni koji ostaju u tim zemljama više zavisni i pokazuju veću orijentaciju na tradiciju, manje su vezani za demokratske vrijednosti i lakše ih je kontrolisati patroniziranjem ili strahom. Ishod je taj da su za građane većine ovih zemalja isparili optimizam i nada u budućnost, sa značajnim izuzetkom Albanije i Kosova.

Ovi rezultati politike Zapada oslobođene vrijednosti potpuno su ogoljeni u istraživanju koje je dovelo do ovog izvještaja. Istraživanje je zasnovano na turneji po regiji šest zemalja tokom februara i marta 2023. godine i intervjuima s mnoštvom građanskih aktivista, analitičara, novinara i drugih. Ovo je osiguralo perspektivu „odozdo“ prema visokoj politici u pristupu Zapada ovom regionu. Iznova i iznova su nas pitali zašto se mi – SAD, EU, UK i druge uspostavljene demokratije, svrstavamo na stranu onih lidera na Balkanu koji *najmanje* dijele demokratske vrijednosti, pri tome ostavljajući na ledu naše istinske partnere po vrijednostima. Ovi potencijalni saveznici su slijedom toga izloženi udarima prema stalno promjenljivim modama po kojima svoj pristup finansiranju kroje različiti donatori (trenutno su to „maligni uticaji“ i

„dezinformacije“, a ranije su to bili npr. „suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu“ i „nezavisni mediji“) te oskudnoj pažnji koju upućuju zajednicama van glavnog grada date zemlje. Donatorsko fokusiranje na projekte (po vlastitim receptima) utiče u smjeru protiv strateške koherencije u borbi za društveni progres, ubrzavajući proces po kojem se civilno društvo pretvara u pružaoce usluga koji su bez kontakta sa stanovništvom. Ovaj dokument nudi niz temeljnih preporuka o tome kako demokratije mogu promijeniti kurs – prije nego što bude prekasno.

PREPORUKE – POLITIČKE I PROGRAMSKE

Ponovo promisliti i postaviti politički stav: obuhvatna reevaluacija politike demokratskog svijeta prema zapadnom Balkanu – u cjelini i prema svakoj od zemalja – davno je trebala biti provedena. Zapad ne može zaštititi demokratiju u svom domu, ili očuvati mjeru postupanja u odnosu na izazove koje postavljaju geopolitički suparnici Rusija i Kina, tako što će prigrлити autokrate i oligarhe Balkana. Zakonodavna tijela su najoptimalniji kanal kojim se može zagovarati takvo ponovno promišljanje i „resetovanje“, pošto su sve strožije parlamentarne kritike neuspjelih politika. Zakonodavci treba da se angažuju i više nego oni koji se do sada angažuju oko dokazanih saveznika po vrijednostima u šest zemalja zapadnog Balkana, naročito van glavnih gradova, kako bi se skrojile informisane revizije politika i preporuke za izvršioce ka resetovanju politika. EU bi trebala insistirati na ovome, jer će trenutni stav samo osigurati disfunkciju na njenoj granici u cijeloj jednoj generaciji i spriječiti ostvarenje obećanja o proširenju za regiju i Uniju.

Zamijeniti taktičko udovoljavanje (appeasement) antiliberalizma strateškim prigrļivanjem liberalizma: uprkos činjenici da se susreće širok raspon kritika prema politici Zapada, niti jedan sagovornik u istraživanju nije uputio poziv Evropskoj Uniji, SAD ili drugima da se blaže postave prema regionalnim vladama za svrhe EU integracije. Sagovornici su izrazili frustraciju i ljutnju percepcijom da je nastup o predloženim demokratskim vrijednostima u najboljem slučaju naknadna pamet. Ovo podriva saveznike po tim vrijednostima i hrani antiliberalne snage u njihovom prozivanju Zapada kao licemjernog. Zapad bi trebao promovisati svoje demokratske vrijednosti, vladavinu prava i ljudsko dostojanstvo s istim onim samopouzdanjem koje demonstriraju antiliberalni akteri kada promovišu svoje agende, jer bi na taj način podržali građane i grupe koji rade u zaštiti tih vrijednosti i koji su pravi saveznici u regionu. Oni koji zastupaju antiliberalne agende i vizije rade harmonizirano i uče jedni od drugih; oni s liberalnim vrijednostima trebaju efektivnije djelovati na isti način.

Radikalna transparentnost svih sredstava upućenih vladama: dio aktera koji predstavljaju građansko društvo su duboko uvjereni da je njihovim vladama dat bjanko ček u smislu finansiranja predloženih reformi i razvoja infrastrukture. Vlade i donatori koji proklamuju potrebu za zakonskom, političkom i ličnom odgovornošću moraju to isto i sami demonstrirati. Groblje napuštenih projekata i nedostajućih sredstava ostavlja bez daha. Legislativna istraga o prirodi takvih projekata, o finansiranju i manjku realizacije, nije neophodna samo za vraćanje povjerenja javnosti unutar ovih šest zemalja, već i da se zadrži vjera među poreskim obveznicima u zemljama donatora. Sva strana pomoć vladama treba biti transparentna i dostupna građanima da je mogu revidirati i online. Nadalje, svi zahtjevi koji se organizacijama civilnog društva postavljaju u pogledu izvještavanja o utrošenim sredstvima trebaju biti

postavljeni i pred vlade.

Priznati da je Albanija različita: Albanija, iako pati od mnogih sindroma kakvi se susreću drugdje u regionu, ima drugačiji dinamizam u stanovništvu i pristajanje demokratskim vrijednostima, sem što je duboko poravnata sa Zapadom. Albanija trpi od toga što je gurnuta među „WB6“ iz razloga što je to zgodno Evropskoj uniji i moglo bi se raspravljati o tome kako bi ta činjenica da je svrstana u grupu poslijeratnih zemalja bivše Jugoslavije (uključujući pogubnu inicijativu Otvorenog Balkana) mogla nepotrebno zadržati napredak zemlje.

Demokratski uspjeh zavisi od lokalnog djelovanja i periferije: Uzimajući u obzir centralizovanu i personaliziranu koncentraciju snaga u regiji, od ključnog značaja je rekalibriranje politike osvojljene oko glavnih gradova (uključujući od strane donatorskih organizacija). Forsiranje odgovornosti među političkim snagama i davanje građanima prilika da razviju i ispolje moć vlastitog djelovanja i da se generalno osnaže – zahtijeva da takve prilike budu dostupne širom date zemlje. Pojedinačne lokalne zajednice mogu postati laboratorije demokratije jedino ako budu oslobođene partitokratije i njene vertikalne moći. Nadalje, dok je većina intervjuisanih sagovornika govorila o toku odljeva mozgova i osipanju ljudskih resursa, mnogi su naveli i to da kada bi dostojanstvo i pristojan život (uključujući osnovne servise kao što su obrazovanje i zdravstvo) bili mogući u zemlji, mnogi bi ljudi preferirali da ostanu.

Gledati na civilno društvo kao na partnere po vrijednostima, ne kao na tehnički servis implementacije: Akteri iz domena civilnog društva su hvalili pojedine donatore (spominjani su EFB, EED, NED i RBF uz još neke manje donatore i partnere) koji obezbjeđuju finansiranje za temeljno djelovanje radije nego projektno, što dozvoljava ovim akterima da rade upravo ono što ih je i privuklo civilnom sektoru, umjesto da konstantno upravljaju *projektisom* koji neprestano mijenja oblik. Izvještavanje bi trebalo biti proporcionalno i usklađeno s onim što se očekuje od vlada. Želja da se minimizira administracija i da se podrži „vlasništvo“ nad procesima, hrani centralizaciju i potkrepljivanje postojećih struktura moći u centrima. Umjesto toga, redovno procjenjivan građanski savjetodavni odbor bi trebao savjetovati o politici i programskom radu te biti konsultovan s jednakom frekvencijom, živošću i poštovanjem kakvo se ukazuje institucijama, a ne da se radi o pukim *pro forma* godišnjim konsultacijama.

Излудување на демократијата во Западниот Балкан:

Зошто отфрлањето на демократските вредности е лошо за регионот и либералниот свет

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Вториот Самит за демократија (29-30 март) ќе се одвива во различен контекст од првиот Самит, кој се одржа во декември 2021 година. Руската брутална и неиспровоцирана инвазија врз Украина го поттикна Западот да се собере за каузата за одбрана на демократијата и слободата од непријателските авторитарни моќи. Напливот на солидарност со Украина ги зафати не само владите од западниот свет, туку и нивните граѓани. Во Украина има прилив на оружје за да може да се брани народот и врати територијата, а Европската унија ја прошири понудата за членство кон нив, како и за Молдавија и Грузија, раскинувајќи ја децениската стара политика.

Сепак, ова ресетирање на политиката околу вредностите на демократијата и слободата не стигна до Западниот Балканот (ЗБ), каде што САД, ЕУ и другите водат трансакциска политика без вредности со дури поголема енергичност, за разлика од нивното држење кон Украина. Овие цинични политики не се само лицемерни – тие се исто така во крајна линија контрапродуктивни доколку целта е сеопфатна безбедност слободна и мир во цела Европа. Западот не може да ја заштити демократијата дома, ниту да го зачува пропусниот опсег за предизвиците што ги поставуваат геополитичките противници Русија и Кина, со прифаќањето на автократите и олигарсите на Балканот, каде што Западот има поголема моќ отколку во кој било друг регион во светот.

Сегашната политика на Западот во ЗБ е целосно спротивна на либералните демократски вредности и други прокламирани обврски. Уште полошо, активно работи против најсилните сојузници на Западот за вредностите во регионот, кој ги фрустрира, ги демотивира и ги тера на излез, т.е. бегство. Ова е во корист на ЕУ, а особено Германија, која прима десетици илјади најобразовани, најмотивирани и либерални граѓани како евтина работна сила секоја година и ѝ овозможува да се преправа дека WB6 се на вистинската пристапна патека кон ЕУ. Тоа е од корист за САД додека ја следи својата регионална стратегија за смирување, со нејзините одгласи на геополитиката од студената војна користена во Латинска Америка во 1970-тите и 80-тите години, која се потпира на поддршка на нелибералните лидери во Србија и на други места на сметка на демократскиот развој. Им одговара и на локалните елити, бидејќи оние кои остануваат зависни се повеќе зависни, потрадиционални, помалку врзани за демократските вредности и полесно се контролираат преку покровителство и страв. Исходот е дека оптимизмот и надежта за иднината испаруваат за граѓаните на повеќето од овие земји, иако се забележани исклучоци во Албанија и Косово.

Овие резултати на западната политика без вредности дојдоа до остро олеснување во истражувањето за овој извештај, кој се базира на турнеја низ шесте земји во регионот во февруари-март 2023 година и интервјуа со десетици граѓански активисти, аналитичари, новинари и други. Обезбедува перспектива оддолу нагоре за високата политика на западните пристапи кон регионот. Одново и одново нè прашуваа зошто ние – САД, ЕУ, ОН и други етаблирани демократии - на страната на оние лидери на Балканот кои најмалку делат демократски вредности, додека ги оставаме нашите партнери за вистински вредности на цедило. Овие потенцијални сојузници, пак, се

погодени од постојано менување на модата на финансирање од донатори (во моментот, „малигно влијание“ и „дезинформации“; „спротивставување на насилен екстремизам“ и „независни медиуми“) и мало внимание посветено на заедниците надвор од главниот град. Фокусот на донаторите на проекти (според нивните рецепти) се спротивставува на стратешката кохерентност во борбата за општествен напредок, забрзување на процесот на претворање на граѓанското општество во обезбедувачи на услуги, но исклучени од населението. Овој документ за политика нуди неколку основни препораки за како демократиите можат да го променат дискурсот – пред да биде предоцна.

ПРЕПОРАКИ – ВО ОДНОС НА ПОЛИТИКИ И ПРОГРАМИ

Преиспитување и ресетирање на пристапот кон политиката: Целокупна реevaluација на политиките на демократскиот свет кон Западен Балкан – како целина и за секоја одделна земја – е нешто што одамна требаше да се направи. Со прифаќање на автократите и на олигарсите на Балканот Западот не може да ја заштити домашната демократија, ниту да го зачува опсегот за предизвиците што ги поставуваат геополитичките противници Русија и Кина. Законодавните тела се најветувачкиот канал за поттикнување на такво преиспитување и ресетирање, бидејќи се јавува се’ поголемо парламентарно испитување на неуспешните политики. Законодавните тела треба да настојуваат дури и повеќе отколку досега, за да соработуваат со докажаните вредносни сојузници во Западно-балканската шестка, особено надвор од главните градови, за да ги збогатат своите стратешки прегледи на политиките и препораките до надлежните со цел ресетирање на политиките. ЕУ треба да инсистира на ова, бидејќи сегашниот пристап ќе предизвика дисфункционалност на нејзините граници во период од цела генерација - и ќе го спречи остварувањето на ветувањето за проширување за регионот и Унијата.

Заменување на тактичкото смирување на нелиберализмот со стратешко прифаќање на либерализмот: И покрај разновидните критики кон Западните политики, ниту еден соговорник не ги повика ЕУ, САД или останатите, да применат помек пристап кон владите со цел интеграција во ЕУ. Соговорниците изразија фрустрација и гнев поради впечатокот дека наводните демократски вредности, во најдобар случај, делуваат како бледа рефлексија. Ова ги поткопува вредносните сојузници и обезбедува простор нелибералните актери да го етикетаат Западот како лицемерен. Западот треба да ги промовира своите демократски вредности, владеењето на правото и човековото достоинство со истата самодоверба што нелибералните актери ја демонстрираат во промовирањето на нивните агенди, поддржувајќи ги граѓаните и групите кои работат за овие вредности како нивни вистински вредносни сојузници во регионот. Носителите на нелиберални агенди и визии работат заеднички и учат едни од други; оние со либерални вредности мора уште поефективно да го прават истото.

Радикална транспарентност на сите средства што одат кај владите: Кај актерите на граѓанското општество имаше силно чувство дека на нивните влади во суштина им беше даден „бланко чек“ во однос на финансирањето на наводните реформи и инфраструктурниот развој. Владите и

донаторите кои ја прокламираат потребата за правна, политичка и лична отчетност треба и самите да го демонстрираат истото. Обемот на гробиштата на напуштени проекти и исчезнати донаторски средства е вчудовидувачки. Законодавното испитување на таквите проекти, на финансирањето и недостатокот на исполнување, не се неопходни само за враќање на довербата на народот во шесте земји од Западниот Балкан, туку и за задржување на лојалноста кон даночните обврзници на земјите донатори. Сета странска помош за владите треба да биде транспарентна и достапна за граѓаните за прегледување преку Интернет. Понатаму, сите правила за известување кои важат за граѓанските организации треба да важат и за владите.

Да се признае дека Албанија е поинаква: Албанија, иако страда од многу од истите синдроми забележани на други места во регионот, има различна динамика и придржување кон концептот на демократски вредности, додатно на силната усогласеност со Западот. На Албанија ѝ штети фактот што заради полесно справување на ЕУ е сместена во „западно-балканската шестка“, и може да се тврди дека нејзиното групирање со повоените земји од поранешна Југославија (вклучително и погубната иницијатива „Отворен Балкан“) може непотребно да ја „кочи“ земјата.

Демократскиот успех зависи од локалното и од периферијата: Со оглед на централизираната, персонализирана моќ распространета во регионот, од суштинско значење е рекалибрацијата на политиката насочена кон капиталот (вклучително и од организациите донатори). За да се принуди политичката моќ да биде отчетна – и да им се овозможат на граѓаните можности за дејствување и оснажување – треба да постојат достапни можности низ целата држава. Локалитетите можат да претставуваат лаборатории на демократијата само ако се ослободени од партитократијата и нејзините вертикали на моќ. Понатаму, додека речиси сите испитаници зборуваа за тековниот одлив на мозоци /намалување на човечките ресурси, повеќето забележаа дека кога достоинството и пристојниот живот (вклучително и основните услуги како образование и здравствена заштита) би биле остварливи дома, многу луѓе би преферирале да останат.

Граѓанското општество да се перципира како вредносен партнер, а не како услуга за техничка имплементација: Актерите на граѓанското општество ги пофалија оние неколку донатори (споменати беа EFB, EED, NED и RBF, заедно со неколку помали донатори/партнери) кои даваат основно наместо проектно финансирање, овозможувајќи им на граѓанските актери да го работат она што изворно ги привлечно кон граѓанскиот сектор – наместо хронично да менаџираат променливи проекти. Известувањето треба да биде пропорционално и во согласност со она што се очекува од владите. Желбата да се минимизира документацијата и да се поддржи „сопственоста“ ја потхранува централизацијата и зајакнувањето на постоечките структури на моќ во центрите. Наместо тоа, редовно оценуван советодавен одбор на граѓани треба да советува за политиките и програмирањето, и да биде консултиран со истата фреквенција, енергија и почит што им се дава на институциите – наместо правење про-форма годишни консултации.